Myat Kornél

A késő-modern médiapolisz filozófiai alapvonalai

Roger Silverstone Médiaerkölcs (Media and Morality) című könyvéről

Roger Silverstone második, magyar nyelven olvasható könyve olyan időszakban jelent meg, amikor különösen aktuális a médiát érintő kérdésekről beszélni, amikor a médiát olyan átalakításoknak, szabályozási törekvéseknek vetik alá, amelyek működésének meg nem értéséről, a vele kapcsolatos tévképzetek széles körű jelenlétéről árulkodnak. Ezek eloszlatásában is segíthet a világhírű brit médiakutató utolsó műve, amely a globális, mediatizált társadalmak kommunikációs, morális válságáról, emberiességünk fenntartásának fontosságáról, a média és a médiahasználó megváltozott szerepéről kíván filozofikus hangvételű útmutatást adni.

Silverstone könyveiről azért érdemes többet beszélni, mert új szemléletük és kérdéseik révén a frankfurti iskola kultúrkritikáján szocializálódott kutatók számára termékeny kiindulópontot adhatnak a késő-modernitás médiájának vizsgálatához.

Roger Silverstone nemzetközileg is elismert médiaszociológus a Brunel University, majd 1991-től az University of Sussex és 1998-tól élete végéig a London School of Economics kommunikáció- és médiatanszékének professzora volt. 12 kötetes életműve olyan könyveket tartalmaz, mint a *The Message of Television: Myth and Narrative in Contemporary Culture* (Heinemann, 1981), *Television and Everyday Life* (Routledge, 1994) és a magyarul is megjelent *Why Study the Media?* (Sage, 1999). Oktatói és kutatói tevékenységének jelentőségét a média kulturális, társadalmi beágyazottságának, valamint a média és a médiahasználó összetett viszonyának vizsgálata adja. Késői kutatásaiban a fő hangsúlyt a média etikai dimenziója, valamint a média és a kisebbségek viszonyának kérdése kapta. Silverstone a birminghami iskola vezető alakjaként sokat tett azért, hogy a médiára ne a hatásparadigma jegyében mint a közvéleményt manipuláló hatalmi gépezetre tekintsünk. A média használójára és használatára koncentráló birminghami megközelítés emellett szembe megy a frankfurti iskola normatív, elitista kultúrkritikájával is.

Silverstone kész állítások helyett – akárcsak e kötet közvetlen előzményének tekinthető *Miért van szükség a média tanulmányozására* című munkájában – kérdéseket tesz fel és lehetséges kiindulópontokat ad, ösvényeket jelöl ki, amelyeken elindulva közelebb juthatunk a késő-modern média morális aspektusának megértéséhez.

A kötet megválaszolandó kérdései egytől-egyig a 21. század – a késő-modernitás – globális médiájának alapkérdései. Ilyenek többek között a médiaetikát, a médiaszabályozás területeit, a globális média egyenlőtlenségeit, a kisebbségek, idegenek megjelenítését, a média és az egyén felelősségét érintő kérdések, amelyek így szólnak: a média hogyan tudja biztosítani a másik, az idegen, a kisebbségek láthatóságát, miként jeleníti meg őket, mennyiben segíti a másik megismerését és elfogadását, kívánja-e és képes-e bemutatni a világ sokszínűségét? Mind a kérdések, mind a válaszok filozofikusak, ami a kiindulópontokban, a gondolati magyarázatokban és a kötet nyelvezetében is megragadható. Ez módot ad arra, hogy a médiakutatás szociológiai szempontú megközelítésénél magasabb absztrakciós szinten közelítsünk tárgyunkhoz, a Silverstone által médiapolisznak nevezett, a globális polgári társadalmat megalapozó jelenséghez.

A tankönyvként is használható kötet kiindulópontjait több fontos szerző szolgáltatja. Hannah Arendt a totalitárius rendszerekről, a gonoszról, a megjelenés teréről szóló gondolatai a médiapolisz meghatározásához, a gonoszról szóló diskurzus megalapozásához nyújtanak értékes alapot, míg Edward Said ellenpontozás-fogalma a kisebbségi média kapcsán felmerülő multikulturalizmus dinamikájának elemzéséhez, a Jaques Derrida által használt – Kanttól eredő – vendégszeretet fogalma a másik médiatérben való jelenlétének biztosításához, megnyilvánulásához és meg-

hallgatásához való jogának rögzítéséhez szükséges. Emellett számos elismert szerző segíti Silverstone-t gondolatai kibontásában. Többek között Ulrich Beck, Jürgen Habermas, Isaiah Berlin, Marshall McLuhan, Jean Baudrillard, Onora O'Neill, Zygmunt Bauman, John Rawls felvetéseivel találkozhatunk az olvasás során.

A következőkben a kötet néhány különösen izgalmas gondolatát szeretném részletesebben bemutatni, amelyek a késő-modern média morális aspektusával, a médiapolisznak mint a megjelenések morális terének kibontásával, a média kisebbségekhez való viszonyával és a médiaműveltséggel mint a médiaszabályozás valós alternatívájával foglalkoznak.

Morális, etikai szempont a késő-modernitás médiájában

Silverstone a BBC Rádió 4-on a World Trade Center elleni terrortámadást követően, a faluját ért bombázás okát magyarázó afgán patkolókovács esetének bemutatásával kezdi bevezetését a médiapoliszba. A kötet alapproblémáját az afgán patkolókovács mediatizált megjelenítése jól illusztrálja. Az idegen megszólalása a BBC-n a média szokásos eljárását fordította meg, miszerint a másik, rólunk szóló elképzeléseinek adott hangot, amire ritkán látunk példát, elvétve adunk lehetőséget.

Egyetérthetünk a szerzővel abban, hogy a globális média felelőssége a mindennapi életben betöltött szerepének felértékelődésével az erkölcsi rend kialakításában és felépítésében is egyre nagyobb lett. Mivel elhozza szobánkba a világ számunkra más módon elérhetetlen, távoli történeteit, egyre fontosabbá teszi a máshol, a másik kérdéskörét, a másikhoz való viszony definiálását. Ennek meghatározására vállalkozik Silverstone. Megközelítését várható módon az igazságosságra és a toleranciára törekvés jellemzi, amely pluralizmust, a média esetében a világ sokféleségének megjelenítését, a világok közötti átjárás lehetőségének megteremtését és kozmopolitizmust feltételez. Eszerint a folyamatosan szem előtt lévő idegen megismerése, másságának elfogadása alapvető fontosságú, amihez a másik megjelenítése mellett szükség van arra is, hogy meghallgassuk és meg is értsük szavait – ez pedig a vendégszeretet elvárható formája Silverstone erkölcsi útmutatása szerint.

A másik hangjának megismerésére azért is szükség van, hogy megvédhessük magunkat, hiszen egy kultúra vagy csoport meg nem értése, el nem fogadása egy sor olyan konfliktushoz vezethet, amely a WTC elleni merénylethez hasonlóan alapvetően forgatja fel a világot és benne a mi mediatizált tereinket is. Ennek érdekében Silverstone a médiapolisz és az azt megalapozó etikus szemlélet segítségével egy erkölcsösebb média és az élhetőbb globális civil szféra megteremtését kívánja célként megfogalmazni.

Áttekinti a kultúra univerzalista és relativista megközelítéseit, a bennünk és a másikban lévő közös feltételezésével. Lehetséges konklúzióként Ulrich Beck kozmopolita realizmusát jelöli ki, amely egyrészt elismeri, hogy nincsenek külön világok és egyfajta kontextuális univerzalizmust képvisel, ami lehetővé teszi, hogy a másikat különbözőként *és* egyenlőként észleljük. A média elsődleges kulturális szerepe Silverstone szerint a különbözőség és az azonosság örök és végtelenített játékának működtetése, ami az általa okozott öröm és bosszúság forrása, és végső soron ez adja a nyilvánosság megteremtésének jelentőségét is.

A médiapolisz morális tere a polgári lét, az emberiesség alapja, amelyet meg kell teremteni, ha ezen értékeket szeretnénk megőrizni – így hangzik Silverstone morális programja. Természetesen ismerve a médiával kapcsolatos szűklátókörűséget, a politikai és a gazdasági érdekek mentén zajló folytonos csatározást, ez nem lesz könnyű feladat. Szerencsére a késő-modern médiakörnyezet a tömegmédiánál jóval nagyobb interaktivitást biztosító (közösségi) médiumai egyre nagyobb teret adnak a különféle hangok szabad áramlásának.

A médiapolisz a megjelenés mediatizált, morális tere

A könyv fő állítását a médiapolisz jelenségének kibontása adja, amely az arendt-i polisz-fogalom átvételével a polgári nyilvánosság új, globális színtereként definiálódik. Silverstone azt állítja, hogy a késő-modernitás társadalmában a

mediatizált tér az egyetlen életképes nyilvános tér. A médiapolisz elsődlegesen nem az ítéletalkotás és a döntéshozatal tereként jött létre, azonban egyre gyakrabban válik azzá.

A silverstone-i médiapolisz emberi lények interakciója során jön létre egy deterritorializált, mediatizált társadalmi térben, globális, nincs szüksége nemzetállamra és nemzeti intézményekre, így azok szabályozásától sem függ.

A Silverstone korábbi munkáiból ismert elképzelés szerint a nézők a médián keresztül nézik és látják a világot, kultúrafüggő tapasztalataiknak ez jelenti elsődleges forrását, s így a mediatizált megjelenés a politikai és a gazdasági státus legfőbb mércéje is egyben. Éppen ezért a különböző szereplők léte a megjelenéstől, a médiatérben való láthatóságtól függ, így a megjelenés a média körüli csatározások legfőbb célja.

> „Ami a nyilvánosságban zajlik a mai társadalmakban, az egyre inkább, sőt kizárólag a képernyőkön történik. Ami pedig a képernyőkön történik, azért megküzdenek azok a politikai érdekek, beleértve magát a médiát is, amelyek folyamatos hatalma és befolyása éppen ezen a megjelenésen múlik. Ez a megjelenés a politikai és egyéb státusok mércéje. A politikai státust ezeken a megjelenéseken mérik. A státus befolyáshoz vezet, a befolyás pedig hatalomhoz, és fordítva" (41. o.).

A médiapolisz egy sor narratívát és képet nyújt a világról, de nem helyettesíti a tapasztalat terét, és nem tagadja a személyes kontaktus érvényességét sem.

Silverstone szerint az új kommunikációs technológiáknak köszönhetően az állandó elérhetőséggel és hozzáférhetőséggel egyre inkább közössé válik a világ, olyanokkal is, akik nem olyanok, mint mi. Itt visszakanyarodunk eredendő problémánkhoz, miszerint a média „megteremti a világ nyilvánosságát", megmutatja a különbözőségeket, de nem ad eszközt azok megértéséhez, így azok – megfelelő értelmezés hiányában – csak közönyt és elutasítást váltanak ki a belőlünk, befogadókból.

A médiapolisz silverstone-i értelemben egyszerre több és kevesebb is a habermasi nyilvánosságnál. Több, mert többszörös és többfelé ágazó kommunikációt feltételez, és kevesebb, mert visszafogottabb, nem írja elő a hatékony kommunikáció feltételeinek betartását. A kommunikáció résztvevőitől viszont kölcsönös felelősségvállalást, reflexivitást vár el, és megköveteli a kulturális különbségek elismerését.

A médiapolisz plurális nyilvánossága Arendt szavaival egy asztal, amelyet a résztvevők körbeülnek, amely egyszerre köt össze és választ el minket egymástól. A nyilvánosság az egymással megosztható különbözőség lehetőségét kínálja, amely saját helyzetünk közösségén és a benne elfoglalt helyünk különbözőségén alapul.

A médiapolisz jelenleg egy tökéletlenül működő kezdemény, tele van egyenlőtlenségekkel és igazságtalanságokkal (véleményem szerint kétséges, hogy ez valaha is megváltozik-e). Ebben a formájában egy lehetőséget rejt magában, amely a világot demokratikusabb és humánusabb hellyé teheti, azonban a média működésének, a szólás szabadságának korlátozásával a médiapolisz a zsarnokság színterévé válik, amire számtalan példát tudunk idézni. Ezért a médiapolisz résztvevőinek, a globális (média) környezetvédőinek azt kellene biztosítaniuk, hogy a média által teremtett mediatizált nyilvánosság, a médiapolisz, az emberi állapot érdekében működjön, s ne az ellen.

A Silverstone által vázolt médiapolisz szerteágazó képzete egyszerre fest le egy tökéletlen médiavalóságot és egy tökéletességre törekvő ambíciót.

Média és kisebbségek

A késő-modernitás globális médiapoliszának központi eleme a sokféleség, a másság, amelynek kezelése Silverstone szerint alapvető fontosságú. Ha a magyar médiaviszonyokat nézzük, akkor az látszik, hogy azt nem a másiknak a saját identitását megőrizve teret biztosító vendégszeretet uralja, hanem mindinkább egy erős politikai hatalmi diskurzus által szabdalt közszolgálati, és egy kizárólag kereskedelmi érdekeket érvényesítő kereskedelmi médiával találkozunk, amelyekben a tömegmédia kirekesztő mechanizmusai működnek, korlátozottan adva teret a kisebbségi vélemények megfogalmazásának. Miközben ezzel párhuzamosan a médiakörnyezet átalakulásának vagyunk

tanúi, ahol a digitális interaktív médiumok növekvő súlya tapasztalható, valamint aktív, médiatudatos felhasználók mediatizált hangjai hallhatók.

Silverstone Edward Said ellenpontozás-fogalmát használja, amely esélyt ad a gyengék, az elnyomottak, a kirekesztettek hangjának hallhatóvá tételére. Azáltal, hogy az ellenpontozás metaforájának „alapgondolata a több hang jelenléte az egyszeres diskurzusban. Egy ilyen zenei diskurzusban az egyes hangok és szólamok csak egymás mellett nyernek értelmet"(100. o.).

Az idegen, a másik jelentése azért nélkülözhetetlen – mint kifejti –, mert biztosítja saját magunk érzékelését, az idegenhez viszonyítva tudjuk megalkotni identitásunkat és hozhatjuk létre közösségeinket. Az ellenpontozás zenei metaforája több hang együttes jelenlétére utal a diskurzusban, ami gyakran előidézi két hang szembenállását, és amiből konszonáns és disszonáns hangzás egyaránt kialakulhat. A különböző hangokat hallató csoportok némelyike nem kerül be a média fősodrába, a kisebbségek láthatatlansága pedig tükrözi és erősíti azok marginális társadalmi helyzetét. A többségi társadalom és a kisebbségek kapcsolatából pedig gyakran olyan konfliktusok születnek, amelyek mindnyájunkra hatással vannak. Gondolhatunk a 2005-ös és 2007-es párizsi lázongásokra, a 2005-ös londoni merényletre, vagy a kisebbségi médiát is korlátozni kívánó szlovák nyelvtörvényre és az országhatáron belül zajló etnikai alapú konfliktusokra. Fontos kérdés, hogy a médiapolisznak milyen szerepe lehet ezek feloldásában.

A fenti kérdésre Silverstone válasza az, hogy a médiának mediatizált kulturális támogatást kell nyújtani a kisebbségeknek, mely a társadalom aktív résztvevőivé teszi őket, és lehetővé válik számukra a közös helyzetek, valamint az egymással megosztott közös jövő felismerése. Silverstone médiapolisza akkor működhet jól, ha sikerül a médiaműveltség és az átgondolt médiaszabályozás révén olyan médiapolitikát kidolgozni és követni, amely lehetővé teszi minél több hang megszólalását és hallhatóságát.

Az átalakuló médiakörnyezetben a kisebbségi média erőviszonyai is érezhetően átalakulnak, ezt a szerző 2001–2003 között elvégzett, a könyvben ismertetett kutatása is alátámasztja. A kutatásból kiderül, hogy az idegeneket befogadó országok fősodrú médiája számára állandó kihívást jelent a kisebbségi kultúrák integrálása, nem képes pozitív képekkel magába illeszteni a kissebségi kultúra képeit, bevonni azok képviselőit, ami sokszor a csoport láthatatlanságához vezet.

Egy lehetséges út a kisebbségi média megerősítése, amely a fősodorhoz való viszonyában, azzal szemben vagy amellett követel magának helyet és nyer jelentőséget.

> „…egy kisebbségi médiakezdeményezés jelentését, különösen más médiumokhoz és médiaszövegek jelenlétéhez (amelyeket vagy megszólít, vagy cáfol, vagy pedig meg akar kerülni) fűződő viszonyában tudjuk megragadni, s jelentőségét felbecsülni. Hasonlóképp, a domináns mainstream média jelentőségét akkor tudjuk megragadni, ha figyelembe vesszük ellenpontozott viszonyát a befogadott és kirekesztett (mégis jelen levő) kisebbségek tapasztalataihoz, véleményeihez és gyakorlataihoz"(115. o.).

A kutatás azt is megmutatja, hogy az alternatív csatornák – például az internet – szerepe egyre inkább felértékelődik a diaszpóra-közösségek számára. A késő-modern médiakörnyezet digitális, interaktív új szereplői gyengítik meg a fősodrú média megingathatatlannak látszó bástyáit, és a nagyobb interaktivitást lehetővé tevő, ezáltal többszólamú, a világ komplexitását jobban kifejező médiumok előretörését vetítik előre. Erre a fontos újdonságra Silverstone felfigyel, de nem tulajdonít neki túlzott jelentőséget, pedig a digitális interaktív médiumok az ellenpontozás fontos segítői lehetnek, és már azok is.

Silverstone médiaerkölcsi téziseit naivnak tűnő és sokszor normatív frázisok visszhangozásaként is olvashatjuk. Fontos azonban leszögezni, hogy nem a frankfurti kultúrkritika elitista hangjait halljuk, és véletlenül sem George Gerbner Kulturális Környezetért mozgalmának programbeszédét olvassuk. Silverstone nem ezek jegyében és eszközeivel kívánja a médiabemutatásokat igazságossá tenni, hanem a rituális modell részvétel-fogalmát használva, amelyet a médiapoliszban mindenki számára biztosítani kell ahhoz, hogy az demokratikusan, igazságosan működhessen, visszaadva azt a kulturális sokszínűséget, amelyből ered. A médiapolisz – amint azt a korábbiakban láttuk – a megjelenés tere, amely egyszerre tükrözi és megteremti a világot. A megjelenés nyilvános mediatizált terének a késő-modern társadalomban még inkább a közönség terévé kell válnia, és ha megnézzük, ebbe az irányba is halad.

Médiaműveltség: „szabályozás helyett oktatást!"

A médiakutatók között nincs egyértelmű konszenzus a média hatását illetően. A hatásparadigmát elvető kutatók (például David Buckingham, Sara Bragg, David Gauntlett) jó ideje azt hangoztatják, hogy mivel a média erős, direkt hatása nem igazolható, és a késő-modern média a technológiai, a kulturális és a társadalmi átalakulások miatt elvesztette „negyedik hatalmi ág" funkcióját, ezért a szabályozástól a médiaoktatás irányába kellene elmozdítani. A vita még javában tart, amikor a törvényhozók hazánkban a modernista eszmék jegyében a szólásszabadságot is veszélyeztető szabályozást kívánják kiterjeszteni. A fennálló viszonyok között üdítő Silverstone éleslátó érvelését olvasni:

> „…a média szabályozásának létező formái – amelyeket a legjobb esetben az alkalmazott etika (Christians, 2000) működtetésének lehet nevezni, legrosszabb esetben pedig a politikai és kereskedelmi érdekek esztelen érvényesítésének – nem alkalmasak arra, hogy garantálják az emberi mivoltot vagy kultúrát" (183. o.).

Láthatjuk, hogy itt az emberi mivolt és kultúra értéke jelenik meg elsődleges szempontként, amely felelősségteljes és elszámoltatható médiakultúra meglétét feltételezi, ami kizárólag a tömegkommunikációt és a médiaábrázolást illetően művelt kritikus polgárság függvénye.

Silverstone könyvében részletesen kitér a szabályozás lehetőségeire és gyengeségeire, akárcsak a médiaműveltség fontosságának kifejtésére. A szabályozás melletti fő érve a médiaigazságosság megteremtése, a vendégszeretet érvényesítése, azaz a gyengék és az elesettek számára a megjelenés lehetőségének biztosítása, valamint az idegenek, a mások megszólalási lehetőséghez juttatása. A központi szabályozás elsősorban a közszolgálati médiumok esetén a fenti szempontok miatt lehet indokolt, de ebben az esetben Silverstone szerint a szabályozásnak nem a tartalommal kell foglalkoznia, a szabályozás magát az infrastruktúrát nyújtja, amely a beszédet lehetővé teszi, amiért viszont a megszólalóknak saját maguknak kell felelősséget vállalniuk.

Az eredményes médiaszabályozásnak értenie és éreznie kell saját korlátait. A politikai és jogi eszközökkel végzett médiaszabályozás lehetőségei nehézkesek a késő-modern médiakörnyezetben, ahol a tartalmak szabadon áramlanak és gyakran ellenőrzés nélkül hozzáférhetőek, a gyártás és a befogadás folyamata nehezen tartható ellenőrzés alatt. Ezért a médiapolisz nem bízhatja magát kizárólag a szabályozásra, amely segítheti, de gyengítheti is a demokratikus folyamatokat. Az indokolatlan kontrolleszközök alkalmazásával túl erősen szabályozott média elsődleges ellenőrző funkciójának elvesztéséhez, a szólásszabadság csorbulásához is vezethet. A túl erős központi, állami kontroll gyengíti az egyéni felelősség kialakulását is, amely viszont Silverstone szerint a médiapolisz egyik mozgatórugója lehet. A szabályozás kapcsán nemzetek fölötti, nemzetközi szabályozást sürget, amely a kiotói klímaegyezményhez hasonlóan a mediatizált szimbolikus környezet védelmét lenne hivatott ellátni.

A felelősség ugyancsak Silverstone központi fogalmai közé tartozik. A médiaigazságosság korlátozottan valósulhat meg, ha a médiatartalmak gyártója, a nyilatkozók és a médiahasználók nem vállalnak felelősséget tettükért. A médiafogyasztás olyan társadalmi gyakorlat, amely Hamelink szerint erkölcsi választási lehetőségeket és az ezekért való elszámoltathatóságot feltételezi. Silverstone a médiaműveltségen, ítélőképességen és kritikai szerepvállaláson alapuló egyéni felelősség fontosságára világít rá, amely nemcsak a médiatartalom létrehozójának, a szerkesztőknek, az újságíróknak, hanem a médiapolisz összes résztvevőjének sajátja – beleértve a médiahasználót is. Tehát nemcsak a média tartozik felelősséggel értünk, fogyasztókért, hanem nekünk, médiafogyasztóknak is felelősséget kell vállalnunk a médiáért, azért, amit és ahogy mondunk és fogyasztunk.

A felelősség vállalásához pedig a médiaműveltség megszerzése kell, amely koronként más és más tudásokat ír elő a médiapolisz résztvevőinek. Míg a 19. század az írott szövegek terén követelt művelt és kritikus jártasságot, a 20. században a mediatizált, elektronikus szövegek jelentettek új kihívást, a 21. században pedig, amikor az analóg és a digitális médiatípusok együttesen vannak jelen, az információs műveltség lesz a döntő. A médiaműveltség eltérő tudások meglétét feltételezi a médiapolisz résztvevőitől. A műsorgyártók számára a média működésmódjának ismerete mellett a megnyilatkozó alanyokhoz való tiszteletteljes és méltóságteljes, „vendégszerető" viszonyulást, valamint olyan tartalmak bemutatását írja elő, amelyekhez a médiahasználó intelligens módon tud viszonyulni.

A médiapolisz a médiahasználóktól művelt, reflexív, kritikai hozzáállást és tetteikért vállalt felelősséget vár el. A késő-modern médiakörnyezet egyre nagyobb teret enged az interaktivitásnak, így a médiahasználó műveltsége révén egyre inkább közvetlen alakító résztvevője lehet a médiapolisznak. Megfelelő médiaműveltség nélkül a kommunikáció értelmetlenné válik, míg a megfelelő médiaműveltség – Silverstone szavaival – hatással van a civil társadalom természetére, másokhoz fűződő viszonyunk emberiességére is.

Hogy legfőbb értékünket, az emberiességünket meg tudjuk-e őrizni a késő-modern médiakörnyezetben, vagy a nagy környezeti katasztrófa mellett a kommunikációs katasztrófa is vár ránk, netán (média)környezetvédő mozgalmak révén mégis megmenekülünk, nem tudjuk megjósolni. Silverstone könyve azonban jól elemezhető, nagyfelbontású pillanatképet ad a korai 21. századi média és médiahasználó átalakuló feladatairól, növekvő felelősségéről, valamint a késő-modernitás mediatizált, globális társadalmi változásairól, amelyekben a médiának különösen fontos szerepe van. Mindamellett egy okos és érzékeny filozofikus elemzés, amely jól használható fogalmi eszközkészletet nyújt a médiáról való gondolkodáshoz. Ez nem azt jelenti, hogy mindenben egyet kell vele érteni, lehet, sőt kell vitatkozni a médiaműveltség kritikai szempontját alkalmazva. Az azonban biztos, hogy a vizsgált szempontok és a feltett kérdések kikerülhetetlenek, ha a késő-modernitás médiáját szeretnénk jobban megérteni.

A kötet a média kutatói mellett a médiáról gondolkodó törvényhozók, értelmiségiek, a médiával ismerkedő hallgatók számára lehet hasznos olvasmány, amelynek befogadása figyelmet, esetenként többszöri újraolvasást igényel. (Silverstone, Roger [2008]: *Médiaerkölcs. A médiapolisz felemelkedése*. Napvilág Kiadó, 2010, 225 oldal, fordította Kerényi Szabina.)